

Zpráva ze zahraniční služební cesty na generální konferenci ICOM Milano

ICOM NATHIST, Růžena Gregorová

Cesta byla uskutečněna za účelem účasti na generální konferenci ICOM v Miláně. Tématem letošní konference bylo: **Přírodovědná muzea a kulturní krajina**. Jako členka výboru NATHIST jsem se zúčastnila třídných přednášek, které byly rozděleny do několika sekcí: **Výstava, vzdělání a dosah, Přírodovědné sbírky, Přírodovědné expozice, Akademická krajina, Tematická krajina setkání ICOM Nathist, Přírodovědná muzea a krajina**. V sekci „Přírodovědné sbírky“ jsem prezentovala příspěvek na téma „**Basilisk and dragon – inventing nature**“, ve kterém jsem představila dosavadní výsledky dokumentace historického fenoménu – výroby bazilišků z rejnoků.

Impulsem pro toto studium byla identifikace dvou exemplářů preparovaných rejnoků do tvaru bazilišků z Přírodovědného kabinetu Strahovského kláštera a jednoho exempláře z Městského muzea v Čáslavi.

Znalec historie sběratelství a muzejnictví ví, že strahovský kabinet uchovává vzácné exotické přírodovědné sbírky, které patří vůbec k nejstarším v českých zemích. Sběrka má svým uspořádáním charakter kabinetu kuriozit a není nijak vědecky a systematicky uspořádána. Nalezneme tady mimo jiné soubor dermoplastických preparátů (vycpaných živočichů) především plazů, žraloků, rejnoků, ryb, krabů, dále rozsáhlou sbírku konchylí – mořských lastur, korálů, hvězdic či mořských hub. Základ kabinetu byl položen koupí pozůstalosti sběratele Karla Jana barona Ebena v roce 1798. Kolekce je uložena v původních skříních a dokonale evokuje historické prostředí a vkus jejího budovatele.

Podobná, ale téměř o sto let mladší sbírka vznikla díky sběratelské vášni klavírního technika Josefa Kaunického, který žil v letech 1850- 1875 v Anglii. Sběrku vytvořil

nakupováním od místních obchodníků a podporou cestovatelů, kteří mu vozili vzácné živočichy ze svých výprav. Josef Kaunický nechal pro své rozsáhlé zoologické a etnografické sbírky vyrobit stylové vitríny dle vzoru londýnského muzea a celou tuto kolekci, která se potom stala základem v roce 1884 nově postaveného muzea, věnoval rodnému městu Čáslavi.

Výroba těchto zvláštních artefaktů – bazilišků spadá již do 16. století, kdy byl velmi populární obchod s přírodninami, které se stávaly součástí kabinetů přírodnin nebo kuriozit. Bylo to období vzniku prvních encyklopedií o přírodě od doby Plinia staršího, které zahrnovali doposud známé živočichy. Učenci jako byli Pierre Belon, Konrad Gesner nebo Ulisse Aldrovandi zobrazili a popsali tehdejší stav poznání přírody a zahrnuli do svých encyklopedií i rozličné kreatury, o kterých se buď dočetli, nebo je získali na tržištích velkých obchodních měst, jako byly Benátky, Florencie, Janov, Bologna, Amsterdam, Londýn, Antverpy a dal. U všech tří autorů se setkáváme i se zmíněnými baziliškami; byli si však vědomi, že jde o uměle vyrobené tvory. Bazilišky vyráběli rybáři, námořníci i různí šarlatáni a vydávali je za skutečné tvory. V případě bazilišků a draků se jako nejvhodnější živočich k výrobě falzifikátů ukázal rejnok. Již pohled na břišní stranu rejnoka bez úprav, vytváří dojem neznámé tajemné bytosti. Tělo rejnoka bylo speciálními řezy různě deformováno, usušeno a nakonec nalakováno. Prsní ploutev, která tvoří u rejnoka souvislý lem, se pod šikovnými rukama výrobce proměnila v baziliščí křídla. Hlava pod čelistmi byla přiškrcena provázkem a polotovár byl pověšen na slunce. Při sesychání se zkroutily čelisti do rozeklané tlamy a nad ním ležící nozdry se přeměnily na oči, zatímco ty skutečné byly skryty pod stočenými prsními ploutvemi. Hlava je zakončena různě vysokým hřebenem, jehož původem jsou lebeční rostrální chrupavky. Výsledkem

potom je většinou miniaturní drak či bazilišek s křídly a ocasem posetým ostny, umocněný démonickým pohledem. Doposud se zachovalo vedle dvou strahovských exemplářů a jednoho časlavského v evropských muzeích jen několik dalších bazilišků, např. ve Vídni, Neuchatelu, Veroně. Představují zajímavý historický artefakt odrážející renesanční myšlení 16. století, kdy nebyla pevná hranice mezi mýtem a realitou. Samotné exempláře jsou pak dokladem umu taxidermické preparace v 16. století. Fenomén výroby bazilišků přetrvává dodnes a můžeme je občas objevit v přímořských oblastech pod názvem Jenny Haniver.

V rámci konference jsme se zúčastnili 2 jednodenních exkurzí, do Bologne, Trenta a Bolzana.

V Bologni jsem navštívila expozici sbírky přírodnin z 16. století Ulisse Aldrovandiho v Museo di Palazzo Poggi a univerzitu, kde Aldrovandi působil. Podrobně jsem zdokumentovala sbírky původního Aldrovandiho kabinetu.

V Trentu jsme navštívili nové moderní přírodovědné muzeum, jeho stavba probíhala již s návazností na expozice <http://www.muse.it/en/Pages/default.aspx>. V Bolzanu jsme navštívili South Tyrol Museum of Archaeology, kde jsme měli příležitost vidět ostatky Ötzi – Iceman a seznámit se s okolnostmi objevu <http://www.iceman.it/>.

V Brně dne 13. 7. 2016

Růžena Gregorová

muzeum

paleontologie

Moravské zenské

Oddělení geologie a